

Bondarenko T. V. Analysis of Adaptation Mechanisms of Education Information Technologies

The paper considers the problem of intensification of the educational process by means of adaptive technologies. The article presents the main factors that influence the effectiveness of training. Considered the possibility of adaptive teaching information technology courses in accordance with the present factors.

Key words: adaptive information technology training, intensified training, adaptation mechanisms.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2012 р.

Прийнято до друку 28.09.2012 р.

УДК 378.016:811.161.2

А. М. Галенко

**ВИКОРИСТАННЯ КОРПУСІВ ТЕКСТІВ У ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ**

Постановка проблеми. Інноваційні процеси в освіті та науці зумовлюють необхідність перегляду змісту навчання й виховання, пошуку та впровадження нових форм, засобів, методів і прийомів оптимізації навчально-виховного процесу з метою підвищення його ефективності.

Усі методики навчання мови в різний спосіб використовують тексти довільної форми, тому доречним стає впровадження в методику мови, зокрема української, засобів досить молоді, однак прогресивної галузі науки – корпусної лінгвістики. Корпусна лінгвістика — розділ мовознавства, який займається теорією та практикою створення, обробки й використання електронних мовних баз – корпусів. Поняття «текстовий корпус» представлене в корпусній лінгвістиці як машиночитане, стандартно організоване зібрання репрезентативних для певної мови, діалекту або іншої підмножини мови писемних або усних текстів, призначених для лінгвістичного аналізу й опису, відібраних і впорядкованих згідно з експліцитними екстра- та інтралінгвальними критеріями [1, с. 107].

У сучасній лінгводидактиці когнітивно-комунікативна методика, за якої відбувається навчання через дослідження набуває неабиякої актуальності. Корпусне навчання стає новою ефективною інноваційною технологією Web-дидактики у режимі діалогу «викладач-студент».

Аналіз останніх досліджень. Протягом останніх десятиліть у багатьох країнах світу провідні науковці створюють національні

універсальні корпуси мови з необхідними параметрами для написання на основі таких корпусів словників і граматик національних мов та для використання в дослідженнях багатьох галузей мовознавства: лексикографії, функціональній граматиці, когнітивній, комунікативній лінгвістиці, психолінгвістиці, соціолінгвістиці, лінгводидактиці тощо. Серед найбільш розвинених, досліджених та упорядкованих є корпус англійської (Brown Corpus, British National Corpus), польської (Korpus Państwowego Wydawnictwa Naukowego), французької (FRANTEXT), чеської (Český Národní Korpus) і російської (Большой корпус русского языка, Национальный корпус русского языка) мов.

У зарубіжній лінгводидактиці широкого розвитку набуває корпусно-орієнтований підхід (Corpus-Based Approach) до вивчення лінгвістичних даних, представлений працями Д. Байбера (Biber), М. Банька (Bańko), А. Баранова, Т. Ерявця (Erjavec), Г. Кеннеді (Kennedy), Ф. Кучери (Kucera), В. Рикова, Л. Ричкової, Дж. Синклера (Sinclair), В. Тойберта (Teubert), У. Френсиса (Francis), С. Шарова та ін., який ґрунтується на використанні корпусів текстів для вирішення найрізноманітніших завдань.

Українська корпусна лінгвістика перебуває на початковому етапі розвитку. Зараз незалежно розробляють два проекти загальномовних корпусів української мови такі науково-дослідницькі центри: Український національний лінгвістичний корпус – в Українському мовно-інформаційному фонді НАНУ та Національний корпус української мови – в Інституті української мови НАНУ, які наразі поки що не є доступними для загального використання в мережі Інтернет.

У російській науці проблему використання корпусів текстів у методиці навчання мови розробляють такі вчені: С. Савчук, Д. Сичинава (навчальний корпус російської мови і його використання у викладацькій діяльності); Н. Добрушина (використовування національного корпусу російської мови в освіті) [2;3]; О. Соснина (корпусна методика та корпусний підхід у навчанні іноземної мови) [4]; О. Абіяка (актуалізація концептів-міфологем на матеріалі корпусу текстів) [5]; М. Абрамова (використання НКРМ на уроках російської мови) [5] та ін.

Можливості застосування корпусів текстів в українській лінгводидактиці ще не дістали належного висвітлення та опрацювання у науковій літературі, проте не залишаються поза увагою вчених: так, дослідниця О. Демська-Кульчинська розробляє українську корпусну лінгвістику, бере участь у розроблюванні національного корпусу української мови та окреслює можливості текстового корпусу в методиці мови; С. Бук описує деякі можливості використання корпусної лінгвістики в навчанні української мови як іноземної на прикладі корпусу текстів Івана Франка (КТФ), що укладається у Львівському університеті [6] і певна його частина є у вільному доступі [7]; Г. Дідук-Ступ'як – лінгводидактичні можливості корпусної лінгвістики [1].

Потреба в удосконаленні методики викладання української мови в умовах глобальної інформатизації та поява нових інформаційних технологій, зокрема електронних корпусів текстів, зумовлюють **актуальність** нашого дослідження.

Мета статті: висвітлити основні можливості використання корпусів текстів у процесі навчання української мови з метою формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Об'єктом дослідження є процес навчання української мови, а **предметом** – застосування корпусів текстів у процесі формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Новизна даного дослідження полягає в тому, що в статті розкрито можливості використання корпусів текстів у процесі навчання української мови із метою формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей

Викладення основного матеріалу дослідження. Нині корпуси текстів використовують у комп'ютерній лексикографії, розробці систем автоматичного аналізу тексту, машинному перекладі, інформаційно-пошукових системах.

У науковій літературі за різними критеріями виділяють такі типи корпусів: загальномовні та спеціалізовані (наприклад учнівські, діалектні тощо); повних текстів чи фрагментів; дослідницькі та ілюстративні; усного, письмового мовлення та мішані; одномовні та дво- або багатомовні; статистичні та динамічні; синхронічні та діахронічні; паралельні та порівняльні; збалансовані та моніторингові; малі, середні та великі [8, с. 19].

Електронні ресурси корпусів текстів стають надзвичайно важливим полем лінгвістичних досліджень. В прикладній лінгвістиці можливе використання таких типів корпусів як:

- дослідницькі – для вивчення різних аспектів функціонування мовної системи;
- ілюстративні, в тому числі навчальні – для підтвердження та обґрунтування лінгвістичних фактів;
- моніторні – для дослідження динаміки мовного матеріалу, проведення контент-аналізу (наприклад, корпус художньої літератури);
- статичні – для вивчення стилів, наприклад, авторські корпуси або корпуси текстів письменників;
- мультимедійні – текст з відео та аудіо супроводженням;
- корпуси паралельних текстів – для співставного аналізу текстів «оригінал – переклад» для навчання перекладу.
- учнівські – для визначення рівня сформованості мовних умінь учнів, виявлення типових помилок та недоліків [4].

У методиці навчання мови можна виділити актуальні напрями використання корпусів текстів: складання завдань та вправ; організація

самостійної дослідної роботи студентів та школярів; верифікація даних підручників та словників [3]. Використовувати корпуси текстів у лінгводидактиці можна як у підготовці викладача до проведення занять, створення різноманітних посібників, методичних рекомендацій, так і безпосередньо в самостійній та аудиторній роботі студентів. За допомогою корпусу студент зможе швидко й ефективно не тільки перевірити значення будь-якого слова, а й виявити особливості його вживання в різних контекстах, його сполучуваність з різними мовними одиницями та ін. Крім того, корпуси виступають неперевершеним зібранням матеріалів не лише для виконання, а й для створення вправ та завдань.

На сьогодні доступною для користувачів Інтернету є тестова версія Корпусу текстів української мови (див. Лінгвістичний портал mova.info), розроблена співробітниками лабораторії комп'ютерної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Н. Дарчук (керівник проекту), В. Сорокіним (програміст), О. Сірук, Я. Ходаківською, Н. Чейлитко, М. Лангенбах. Дослідницький корпус сучасної української мови обсягом у 3 млн. слів побудований як інформаційно-довідкова система. Даний корпус текстів – це тексти в електронній формі, призначені не для читання, а для з'ясування різних питань, пов'язаних із українською мовою [9].

Можна обрати пошук слова або сполучення слів за обраними параметрами: словоформа або лексема та за морфологічною характеристикою. Корпус текстів дає можливість прослідкувати вживання слова в обраному жанрі, серед яких: законодавчі тексти, наукові тексти, поетична мова, публіцистика, фольклорні тексти, художня проза; та у текстах авторів чоловічої або жіночої статі. Система надає можливість переглядати частотні словники всіх текстів корпусу (кожен текст окремо). Для цього достатньо знайти слово в корпусі, перейти на посилання «джерело» і на сторінці джерела побудувати частотний словник. Через великі обсяги інформації система не дозволяє користувачам будувати частотні словники груп текстів. На поточний момент доступні такі частотні словники: Частотний словник збірки «На крилах пісень» Леся Українка; Частотний словник збірки «Вибране» Ліна Костенко; Частотний словник Василь Стус – Палімпсести – Частина 1; Частотний словник збірки «Твори в п'яти томах» Тараса Шевченка; Василя Шкляра роман «Чорний ворон» [9].

Предметом наших досліджень є формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей. Ця компетентність, на нашу думку, є однією з найважливіших складових професійної компетентності філологів. Адже вчитель має бути високоосвіченою особистістю, яка уміє орієнтуватися у культурологічному потоці інформації та вільно висловлювати свою позицію представника власної етнокультури, яка б не порушувала загальнокультурної гармонії, та створювати умови для розвитку нового

покоління національно свідомих громадян, які володіють виражальними засобами рідної мови та знають, люблять і примножують власну культуру.

Культурологічна компетентність майбутнього філолога у нашому розумінні – це інтегрована якість, яка виражається через здатність особистості бути духовно й естетично вихованою, всебічно обізнаною; володіти національно-культурними знаннями (розумітися на традиціях, реаліях, звичаях, духовних цінностях свого народу); знаходити зафіксовані в мові, етнотекстах і дискурсивній практиці компоненти духовної та матеріальної культури; вміти не тільки доцільно ними оперувати, а й передавати учням; усвідомлювати себе та кожную особистість як носія певної етнокультури; уміти бачити спільне й відмінне в культурах та світосприйнятті їхніх носіїв; формувати в учнів мовну картину світу національно свідомого громадянина.

Культурологічна компетентність формується в процесі вивчення як культурологічних, так і мовних дисциплін. Пропоновані вправи та завдання використовуємо на заняттях із «Сучасної української мови» та «Стилістики української мови».

Пропонуємо приклади вправ та завдань, спрямованих на формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей, які побудовані на основі застосування зазначеного корпусу текстів, тестова версія якого доступна в мережі Інтернет [9].

- *Проаналізуйте вживання лінгвокультуреми «вінок» у текстах різних стилів, використовуючи корпус тексту.*

- *Доберіть приклади вживання лексеми «доля» з різними відтінками значень. Визначте, до якого функціонального стилю належить кожне з обраних речень.*

- *Доберіть приклади вживання лексеми «дощечка». З яким звичаєм пов'язана ця назва?*

- *Доберіть декілька найяскравіших прикладів уживання лінгвокультуреми «досвіток» у різних контекстах. Поясніть її значення та культурологічний фон.*

- *Проаналізуйте вживання лінгвокультуреми «калина» в художній прозі та в нехудожніх текстах. Яких відтінків значень вона набуває у різних контекстах?*

- *Використовуючи корпус текстів, наведіть по декілька прикладів уживання у художніх текстах лексеми «дружина» в різних значеннях.*

- *За допомогою корпусу текстів перегляньте приклади контекстів, у яких вживається лінгвокультурема «борода». З'ясуйте її культурологічне значення.*

- *Пригадайте основні назви тварин, що стали символами в усній народній творчості. Відповідь проілюструйте прикладами, знайденими за допомогою електронного корпусу текстів.*

- *За допомогою корпусу текстів знайдіть речення, в яких уживається лінгвокультурема «хустка». Випишіть прикметники, які сполучаються з цією лексемою. Поясніть культурологічне значення слова.*

- *За допомогою корпусу текстів знайдіть приклади вживання лінгвокультурема «коза» в текстах різних жанрів та розкрийте її семантичне та культурологічне значення. Напишіть художній опис обряду, пов'язаного з цією лінгвокультуремою.*

Вправи із застосуванням засобів корпусної лінгвістики мають ряд переваг, серед яких найважливішими у процесі формування культурологічної компетентності є швидкість пошуку великої кількості інформації та можливість спостерігати мовні явища у практичному використанні.

За допомогою корпусу можна у найкоротші терміни виконати певне невелике дослідження, не витрачаючи час на збирання матеріалу, що сприятиме мотивації студента-філолога. Такі роботи можна пропонувати як залікові або навіть курсові.

Наприклад, пропонуємо студентам провести такі дослідження:

- *Використовуючи частотний словник збірки «Вибране» Ліни Костенко, оберіть найчастіше вживані в творах письменниці лінгвокультуремами. Поясніть їх семантичне та культурологічне значення.*

- *За допомогою частотного словника збірки «На крилах пісень» оберіть найуживаніші у творах Лесі Українки лінгвокультуремами та проаналізуйте їх культурологічне значення.*

Висновки. Тож, аналіз літератури з окресленої теми та практичний досвід використання засобів корпусної лінгвістики дають можливість виділити переваги щодо використання корпусів текстів у навчанні мови:

- 1) швидкість розділення та сортування лінгвістичної інформації;
- 2) великі обсяги інформації;
- 3) набір даних, який уможливорює дослідження як мовної системи, так і її реалізації в широкому спектрі;
- 4) багатократність звертань до корпусу з найрізноманітнішими запитамися інформації;
- 5) можливість відбору контекстів для семантизації лексики, уточнення лексичних та граматичних контекстів з опорою на частотність;
- 6) можливість використання матеріалів корпусів текстів спільно з відповідними лінгвістичними, перекладними й енциклопедичними електронними словниками;
- 7) межева точність та надійність зберігання всієї інформації, яку містить текст.

Отже, використання корпусів текстів у процесі навчання мови відкриває широкі можливості для лінгводидактів та для студентів-філологів. У цій статті наведено лише приклади застосування корпусів

текстів, які можна значно розширювати, залежно від конкретного використовуваного корпусу та шуканої інформації.

Подальших досліджень потребують корпусні методики навчання української мови як рідної та як іноземної, зокрема розроблення системи вправ та завдань на основі корпусів текстів.

Список використаної літератури

- 1. Дідук-Ступ'як Г.** Лінгводидактичні можливості корпусної лінгвістики Наукові записки. Серія: Педагогіка. — 2010. — № 1. — с.105-109.
- 2. Добрушина Н.** Как использовать Национальный корпус русского языка в образовании? // Национальный корпус русского языка: 2003-2005. Результаты и перспективы. — М.: Индрик, 2005. — С. 308-329.
- 3. Добрушина Н.** Корпусные методики обучения русскому языку. // [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ruscorpora.ru/corpora-biblio-2008.html>. — Загол. з екрану.
- 4. Соснина Е.** Корпусная лингвистика и корпусный подход в обучении иностранному языку. // [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ling.ulstu.ru>. — Загол. з екрану.
- 5. Национальный корпус русского языка и проблемы гуманитарного образования.** Материалы международной научной конференции. Москва 19-20 апреля 2007. — М., 2007.
- 6. Бук С.** Корпус текстів Івана Франка: спроба визначення основних параметрів // Прикладна лінгвістика та лінгвістичні технології: MegaLing-2006: Зб. наук. праць. — К., 2007. — С. 72–82.
- 7. Бук С., Ровенчак А.** Онлайн конкорданс роману Івана Франка «Перехресні стежки». — [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.ktf.franko.lviv.ua. — Загол. з екрану.
- 8. Бук С.** Учнівські корпуси в методиці викладання іноземної мови // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. — Вип. 2. — 2007. — С. 19-23.
- 9. Корпус текстів української мови.** // [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.mova.info/corpus.aspx?l1=209>. — Загол. з екрану.
- 10. Przepiórkowski A.** Korpus IPI PAN. Wersja wstępna / The IPI PAN Corpus: Preliminary version. IPI PAN. — Warszawa, 2004. // [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://nlp.ipipan.waw.pl/~adamp/Papers/2004-corporus>. — Загол. з екрану.

Галенко А. М. Використання корпусів текстів у процесі формування культурологічної компетентності студентів-філологів

У статті розкрито можливості використання корпусу текстів у процесі навчання української мови з метою формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Ключові слова: корпус текстів, корпусна лінгвістика, культурологічна компетентність, корпусно-орієнтована методика.

Галенко А. М. Использование корпуса текстов в процессе формирования культурологической компетентности студентов-филологов

В статье раскрыты возможности использования корпуса текстов в процессе обучения украинскому языку с целью формирования культурологической компетентности студентов филологических специальностей.

Ключевые слова: корпус текстов, корпусная лингвистика, культурологическая компетентность, корпусно-ориентированная методика.

Galenko A. M. The Text Corpus Usage in the Forming of Cultural Competence Linguistics Students

The possibilities of corpus usage during Ukrainian language studying in order to create cultural competence linguistics students are presented in the article.

Key words: text corpus, corpus linguistics, cultural competence, corpus-based methodology.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2012 р.

Прийнято до друку 28.09.2012 р.

УДК 371.3:514

С. І. Ганжела, Л. С. Ганжела

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ПРИ НАВЧАННІ ГЕОМЕТРІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Завдання реформування змісту освіти, що поставлені Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»), є не тільки оптимальне поєднання гуманітарної і природничо-математичної складових освіти, а й надання техніко-технологічних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для залучення учнів до продуктивної праці на основі широкого використання новітніх педагогічних, інформаційних технологій [2], тобто формуванню компетентностей учнів на основі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Основним завданням розвитку інформаційного суспільства в Україні є сприяння кожній людині на засадах широкого використання сучасних ІКТ. Дійсно, національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на певних засадах, серед яких можна виокремити: всебічний розвиток загальнодоступної інформаційної